

Sygn. akt **II AKa 78/16**

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 czerwca 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie, II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Andrzej Mania (spr.)
Sędziowie:	SA Stanisław Kucharczyk SO del. do SA Małgorzata Jankowska
Protokolant:	st. sekr. sądowy Karolina Pajewska

przy udziale prokuratora Prokuratury Regionalnej Magdaleny Blank

po rozpoznaniu w dniu 9 czerwca 2016 r. sprawy

J. M.

o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie

z powodu apelacji wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy

od wyroku Sądu Okręgowego w Koszalinie

z dnia 14 marca 2016 r., sygn. akt II Ko 150/15

I. zaskarżony wyrok utrzymuje w mocy;

II. zasądza od Skarbu Państwa na rzecz r. pr. R. (...) - S. kwotę 147,60 (sto czterdzieści siedem 60/100) złotych wraz z podatkiem VAT, tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego wnioskodawcy w postępowaniu odwoławczym;

III. kosztami postępowania odwoławczego obciąża Skarb Państwa.

Małgorzata Jankowska Andrzej Mania Stanisław Kucharczyk

Sygn. akt **II AKa 78/16**

UZASADNIENIE

J. M. w dniu 06.07.2015r. złożył wniosek o odszkodowanie i zadośćuczynienie w kwocie 50.000 zł z tytułu niesłusznego tymczasowego aresztowania stosowanego w sprawie o sygn. VI K 511/08, prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Kołobrzegu - Sąd Grodzki w Kołobrzegu.

Po rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w Koszalinie wyrokiem z dnia 14 marca 2016r., sygn. II Ko 150/15 wniosek – na podstawie art. 555 k.p.k. – oddalił i kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa. Nadto, zasądził na rzecz adw. T. K. kwotę 147,60 złotych tytułem kosztów pomocy prawnej udzielonej wnioskodawcy z urzędu.

Apelację od powyższego wyroku wywiodła pełnomocnik wnioskodawcy. Zarzuciła błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia i mający wpływ na jego treść, a polegający na nie uwzględnieniu ciężkich przeżyć związanych z niesłusznym aresztowaniem i przebywaniem prawie przez trzy miesiące w bardzo trudnych warunkach więziennych, co uzasadnia przyznanie pokrzywdzonemu żądanej kwoty w oparciu o zasady współżycia społecznego.

Podnosząc powyższy zarzut skarżąca wniosła o zmianę wyroku i przyznanie wnioskodawcy tytułem zadośćuczynienia i odszkodowania kwoty 50 tys. zł, lub uchylenie zaskarżonego orzeczenia i zwrot sprawy sądowi I instancji celem dokonania przez ten Sąd właściwej oceny materiału i wyrokowanie na tej podstawie.

Jednocześnie wniosła o przyznanie kosztów za sporządzenie środka odwoławczego – stosownie do treści rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28.09.2002r.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest oczywiście bezzasadna. Stanowisko Sądu Okręgowego w Koszalinie wyrażone w kontestowanym wyroku tak w warstwie dyspozytywnej jak i motywacyjnej, jako merytorycznie poprawne, zasługuje bowiem na aprobatę. Nie podważają zaś tego zarzuty i argumentacja apelacji. Do rangi wyjątkowych okoliczności, które usprawiedliwiałyby uchybienie przez wnioskodawcę terminowi określonymu w przepisie art. 555 k.p.k., jak wyraził to Sąd Najwyższego z dnia 22 października 2014 r., sygn. V KK 194/14, Prok.i Pr.-wkł. 2015/3/20, można bowiem jedynie „zaliczyć: długotrwałą obłożną chorobę, całkowity upadek sił powodujący konieczność zapewnienia opieki osoby trzeciej w sprawach codziennej egzystencji, chorobę psychiczną ubezwłasnowolnienie, długotrwały pobyt za granicą połączony z niemożnością nawiązania kontaktu z krajem, a zatem okoliczności całkowicie niezależne od woli wnioskodawcy”, przy czym to wnioskodawcę, względnie jego pełnomocnika obciąża obowiązek sprecyzowania, jaką zasadę współżycia społecznego narusza zgłoszenie zarzutu przedawnienia (art. 5 k.c.) oraz udowodnienie faktów, na których opiera to twierdzenie. Roszczenie o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie ocenia się bowiem według prawa cywilnego, a więc stosuje się również zasadę ciężaru dowodzenia (art. 6 k.c.). Pełnomocnik wnioskodawcy w apelacji tymczasem tego rodzaju wyjątkowych okoliczności usprawiedliwiających niedotrzymanie przez wnioskodawcę terminu nie przedstawia, obiektywnie zaś przyjąć ich nie sposób. Nie wskazuje też z jakimi to zasadami współżycia społecznego pozostaje w sprzeczności podniesienie przez prokuratora oraz Prezes Sądu Okręgowego w Koszalinie zarzutu przedawnienia roszczenia (k. (...)). Ogranicza się jedynie do przytoczenie okoliczności uzasadniających – jej zdaniem – przyznanie skazanemu odszkodowania i zadośćuczynienia z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania. W sprawie termin przedawnienia z art. 555 k.p.k. upłynął 30 czerwca 2010r. – zdaniem Sądu Apelacyjnego, 30 czerwca 2012r. – zdaniem Sądu Okręgowego w Koszalinie Zważywszy zaś, że wnioskodawca terminu zgłoszenia roszczenia z art. 555 k.p.k. nie dochował z przyczyn zawinionych leżących wyłącznie po jego stronie, wykazując się w tym zakresie bez wątpienia rażącym niedbalstwem (zob. wyrok SN z 22 kwietnia 2004 r., II CK 142/03, LEX nr 484721), świadomy był przy tym, co słusznie zauważa sąd I instancji na stronach (...)i (...) uzasadnienia wyroku, prawa i terminu do wniesienia wniosku o odszkodowanie. Nie jest też bezspornie osobą nieporadną z uwagi na wiek, czy chorobę. Posiada przy tym – jak wynika z opinii sądowo-psychiatrycznej z dnia 2.08.2008r. – intelekt mieszczący się w normie, choć niskiej (k. (...)) akt VI K 37/09), o nadużyciu prawa i co za tym idzie naruszeniu dyspozycji art. 5 k.c., a tylko w takim przypadku apelacja mogłaby zostać uznana za skuteczną, mowy być zatem nie może.

Słusznie w konsekwencji Sąd Okręgowy w realiach faktyczno-procesowych sprawy wniosek skazanego o odszkodowanie i zadośćuczynienie – na podstawie art. 555 k.p.k. – oddalił.

Na tym można i należałoby poprzestać. Niemniej dla wyczerpania tematu, Sąd Apelacyjny pozwala sobie zauważyć, że odpowiedzialność Skarbu Państwa za wadliwe działanie organów władzy publicznej generalnie uregulowana jest

w przepisach art. 417 k.c., art. 417⁽¹⁾, art. 417⁽²⁾ k.c., przy czym stosownie do treści art. 421 k.c., powołanych przepisów nie stosuje się, jeżeli odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy jej wykonywaniu jest uregulowana w przepisach szczególnych. Takim szczególnym uregulowaniem jest to zawarte w art. 552-558 k.p.k. regulujące odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną na skutek orzeczeń wydanych w postępowaniu karnym. Te to też przepisy („art. 552 § 1 k.p.k.”) wnioskodawca – jak dowodzi tego jego wniosek z dnia 5 lipca 2015r. – uczynił podstawą swojego żądania. Oczywistym przy tym jest, że roszczenie o odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie ma charakter cywilny. Z wszystkiego tego konsekwencjami. Jedyna różnica to taka, że rozpoznanie żądania następuje w procesie karnym. Obowiązuje tu zatem także tzw. zasada nie retroakcji (art. 3 k.c.), która „oznacza, że nowego prawa nie stosuje się do oceny zdarzeń prawnych i ich skutków, jeżeli miały miejsce i skończyły się przed jego wejściem w życie” (zob. wyrok SN z dnia 18 września 2014r., sygn. V CSK 557/13, LEX nr 1523369). Oznacza to, że skutki zdarzeń prawnych powstałych generalnie ocenia się według przepisów obowiązujących w jego dacie. Nie jest to jednak zasada bezwzględna. Wyjątek od niej musi jednak wynikać z brzmienia nowego prawa, lub jego celu. Z taką to właśnie sytuacją mamy do czynienia w sprawie. Zdarzenie będące przedmiotem osądu, czy też raczej to, z którego wnioskodawca wywodzi swoje roszczenie zaistniało bowiem w dniu 14 maja 2008r, kiedy to do wnioskodawcy w sprawie Ds. 920/08 Prokuratury Rejonowej w Kołobrzegu zastosowano tymczasowe aresztowanie, które trwało do 20 sierpnia 2008r. (k. (...)), a kiedy obowiązywał art. 552 § 4 k.p.k. w brzmieniu: „odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługuje również w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania” i kiedy, niewątpliwie niesłusznym, w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k., było „takie tymczasowe aresztowanie, które było stosowane z obrazą przepisów rozdziału 28 k.p.k. oraz tymczasowe aresztowanie oskarżonego (podejrzanego), powodujące dolegliwość, której nie powinien doznać, w świetle całokształtu okoliczności ustalonych w sprawie, a także, w szczególności, prawomocnego jej rozstrzygnięcia”. Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania (art. 552 § 4 k.p.k.) opierała się przy tym na zasadzie ryzyka (zob. uchwała SN z dnia 15 września 1999r., sygn. I KZP 27/00, OSNKW 1999/11-12/72). W konsekwencji prawomocne uniewinnienie jak też umorzenie postępowania na podstawie art. 17 § 1 k.p.k., co do zasady, stanowiło podstawą ustalenia, że wcześniej stosowane tymczasowe aresztowanie było niewątpliwie słuszne. Problem jednak w tym, że wniosek J. M. o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie złożony został w administracji Zakładu Karnego w Wołowie w dniu 6 lipca 2015r., nosi datę 5.07.2016r., do Sądu Okręgowego w Koszalinie wpłynął zaś w dniu 13 lipca 2015r. (k. (...)), zatem w sytuacji, kiedy to weszła już w życie ustawa z dnia 27 września 2013r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2013, poz. 1247 ze zm.), która spowodowała szereg istotnych zmian w przepisach zarówno materialnych jak i proceduralnych, pozostające w związku z tokiem szeroko rozumianego postępowania karnego, w tym również tych zawartych w rozdziale 58 kodeksu postępowania karnego, któremu nadała zresztą tytuł: „Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne stosowanie środków przymusu” (art. 1 pkt 190-199 w/w ustawy), regulującym odpowiedzialność Skarbu Państwa m.in. za dokonane w toku postępowania karnego tymczasowe aresztowanie. W konsekwencji zasadniczej zmianie uległ m.in. również art. 552 § 4 k.p.k. Jego zaś odpowiednikiem w nowym prawie stał się art. 552a § 1 k.p.k., który otrzymał brzmienie: „w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia wobec niego postępowania w wypadkach innych niż określone w art. 552 § 1-3 oskarżonemu przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z wykonywania wobec niego w tym postępowaniu środków przymusu, o których mowa w dziale VI.”, tj. m.in. środka zapobiegawczego, a także zatrzymania, zabezpieczenia majątkowego, oczywiście z uwzględnieniem przewidzianych w ustawie wyłączeń. Przepis ten obowiązywał przy tym jedynie do 15 kwietnia 2016r., kiedy to weszła w życie ustawa z dnia 11 marca 2016r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2016, poz. 437), która dokonała kolejnej nowelizacji art. 552 k.p.k., a o czym będzie jeszcze mowa. Abstrahując chwilowo od tego zauważyć zaś należy, że po 1 lipca 2015r. (do 15 kwietnia 2016r.) Skarb Państwa ponosił odpowiedzialność z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania jedynie w sytuacji, a przesądził to przywołany wyżej art. 552a § 1 k.p.k., gdy wobec oskarżonego w zwykłym toku postępowania karnego, bez uruchomienia nadzwyczajnych środków zaskarżenia, tj. kasacji lub wznowienia postępowania zapadło orzeczenie uniewinniające lub wobec której umorzono postępowanie, a w tym to postępowaniu wykonany był środek przymusu w postaci m.in. tymczasowego aresztowania, wyszczególniony w dziale VI k.p.k. i w związku z nim doznał

on szeroko rozumianej szkody i krzywdy. Zważywszy, że wniosek J. M. wpłynął do II Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Koszalinie, jak już wcześniej wspomniano, w dniu 13 lipca 2015r., do żądania wnioskodawcy mają bezspornie zastosowanie przepisy art. 552a k.p.k. Przesądził o tym zresztą sam ustawodawca, który w przywołanej wyżej ustawie z dnia 27 września 2013r. w jej art. 27, stwierdził wprost, że: „przepisy ustaw wymienionych w art. 1-26 niniejszej ustawy, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, stosuje się do spraw wszczętych przed dniem jej wejścia w życie, jeżeli przepisy poniższe nie stanowią inaczej”. Tym samym, jako zasadę przesądził bezpośrednio działanie przepisów nowych i w zmienionej treści, w dniu ich wejścia w życie, do wszystkich sytuacji nimi regulowanych, niezależnie od tego, czy zostały zainicjowane pod rządami uprzednich przepisów i trwają, czy też powstały już po wejściu w życie ustawy. Na gruncie zatem art. 552a § 1 k.p.k. jedyną przesłanką warunkującą odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa za tymczasowe aresztowanie (i inne środki przymusu) – jak słusznie zauważył to już Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 3 lipca 2015 r., sygn. II AKa 220/15, LEX nr 1809496 – było istnienie prawomocnego wyroku uniewinniającego oskarżonego lub umarzającego postępowanie w sprawie, w toku której stosowane było tymczasowe aresztowanie. W przypadku wnioskodawcy tego rodzaju sytuacja faktyczno-prawna jednak nie zmaterializowała się. J. M. został bowiem oskarżony o przestępstwo z art. 275 § 1 k.k. (k. (...) akt VI K 37/09), nie został jednak ani uniewinniony ani nie umorzono do niego postępowania karnego, lecz w granicach oskarżenia i przy zachowaniu tożsamości czynu, wyrokiem Sądu Rejonowego w Kołobrzegu z dnia 22 czerwca 2009r., sygn. VI K 37/09 został uznany za winnego popełnienia czynu kwalifikowanego z art. 119 § 1 kw. i skazany na karę 10 dni aresztu. Nie przysługuje mu zatem „status „uniewinnionego”, wyrok jest bowiem bezspornie wyrokiem skazującym. To zaś wyklucza zadośćuczynienie jego wniosku, nawet gdyby nie podniesiono zarzutu przedawnienia.

Reasumując: stan prawny obowiązujący od 1.07.2015r. do 15.04.2016r., mający w sprawie zastosowanie, czyni prawnie niemożliwym zaspokojenie roszczeń odszkodowawczych wnioskodawcy za jego tymczasowe aresztowanie, nawet wówczas, gdyby uznać je rzeczywiście za oczywiście niesłuszne.

Tak argumentując, Sąd Apelacyjny działając na podstawie art. 437 § 1 k.p.k., zaskarżony wyrok utrzymał w mocy. Wprawdzie z dniem 15 kwietnia 2016r. weszła w życie kolejna ustawa, a mianowicie z dnia 11 marca 2016r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2016, poz. 437), która art. 1 pkt 131, nadała art. 552 § 4 k.p.k. ponownie brzmienie: „odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługuje również w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania.”, przepis ten nie ma jednak do wnioskodawcy zastosowania z uwagi fakt, iż ustawodawca w przywołanej wyżej ustawie nowelizującej w jej art. 25 ust. 3 stwierdził wprost, że „postępowania wymienione w działach XI i XII ustawy zmienianej w art. 1, wszczęte i niezakończone do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, toczą się do ich zakończenia według przepisów dotychczasowych”, tj. obowiązujących przed 15 kwietnia 2016r., a co oznacza, że art. 552 § 4 k.p.k. w nowym brzmieniu, mieszczący się w dziale XII kodeksu postępowania karnego, zatytułowanym „postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia”, ma zastosowanie jedynie do zdarzeń, które wystąpią po dacie wejścia w życie ustawy nowelizującej. Nie dotyczy zatem przypadku wnioskodawcy, nawet gdyby podniesiono zarzutu przedawnienia nie uwzględnić.

O wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu orzeczono na podstawie art. 29 ust. 2 ustawy z 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze oraz § 4 ust. 1 i 3 w zw. z § 17 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. 2015, poz. 1801).

Koszty postępowania odwoławczego – zgodnie z art. 554 § 4 k.p.k. – ponosi Skarb Państwa.

Małgorzata Jankowska Andrzej Mania Stanisław Kucharczyk